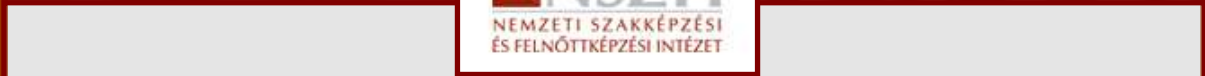

Székelyi Éva

Hagyomány és felelősség. Hagyományos forma, és mintakincs napjaink tárgykultúrájában I.

NSRF

Hagyományos forma, és mintakincs napjaink tárgykultúrájában I.

Népi kézműves vállalkozás működtetése

A követelménymodul megnevezése:
Népi kézműves vállalkozás működtetése

A követelménymodul száma: 1004-06 A tartalomelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-033-30

HAGYOMÁNY ÉS FELELŐSSÉG. HAGYOMÁNYOS FORMA, ÉS MINTAKINCS NAPJAINK TÁRGYKULTÚRÁJÁBAN.

1. ábra. Vesszőszobor

Az emberi kultúra sok évezredes múltja során számos értéket hozott létre és halmozott fel. Minden nemzedék az elődök hagyatékaira támaszkodik, így ismeri meg a világot, alakítja életét és újul meg generációkon keresztül a korábban szerzett tapasztalatok segítségével. Újra és újra beépíti azokat a szellemi és kulturális javakat környezeti és tárgyi életformát, melyet elődei létrehoztak. A kultúra fogalma rögzíti számunkra az írásbeli, a szóbeli és tárgyi műveltséget. Ha ezekben a dolgokban szeretnénk eligazodni, akkor a magyar nép történetével kell, hogy foglalkozzunk. A nemzet őstörténete az elődök kultúrájának története a múltkeresés, a tudományos kutatások és ezek eredményei sok vitára adnak lehetőséget. A történelem, földrajz, irodalomtörténet, régészet, nyelvészet, művészettörténet kutatásai, vizsgálódási területei sok mindent megvilágítanak a nemzet történelme során. A néprajztudomány, mint az egyik legkésőbb, a 18. sz kibontakozó tudományág a mindennapi élet történetét kutatja, tanulmányozza. Legfontosabb forrása a szójhagyomány (Magyarországon az írásbeliség viszonylag későn vált általánosan elterjedtté) és ennek alapján lejegyzett írásbeliség.

2. ábra. Pál Pista bácsi dudál

Mi is a hagyomány? Hogyan maradt ránk az a hatalmas tudás, amit eleink időről időre felhalmoztak? A tapasztaltok sokasodtak, a kulturális javak apáról-fiúra szálltak – így öröklődtek. Az emberek beleszülettek a hagyományba, mindenki tudta és tette a dolgát. A hagyomány és azok az értékek, melyeket a népi kultúra képviseli napjaink, mai életünk elengedhetetlenül fontos része.

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

Ön egy a szűkebb anyag feldolgozásával, kutatásával foglalkozó alkotócsoporthoz tagja. Meghívják önöket a "Mesterségek Ünnepe", azzal a céllal, hogy mutakozzanak be alkotásaikkal, és vegyenek részt a mesterek vetélkedőjének kosárfonás, gyékényszövés, pödrött csuhé kosárka és aratókoszorú készítés programjában. Ez nagyon megtisztelő meghívás, a szakma legrangosabb követőivel versenyre kelni, alkotásokkal bemutatkozni. Felkészülésük a szakmai siker záloga. Hogyan, milyen módon készülnek fel, hogy fiatal koruk hiányzó tapasztalatai ellenére sikeresen, színvonalasan mutakozzanak be?

3. ábra. Kosárfonó verseny a Mesterségek Ünnepén 2010-ben

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

"Mialatt a múlt században, illetve a századfordulón Magyarországon ipartelepek, a Duna fölött vashidak, szerte az országban vasutak épültek, Budapest nagyvárossá fejlődött és festők, szobrászok Münchenből, Párizsból, Bécsből kapott inspirációhoz kapcsolódva próbáltak a kor kifejezési formáival nemzeti művészetet teremteni – ugyan ebben az időben, ugyanebben az országban több ezer parasztfalu népe sajátos, erőteljes, helyi ízlés szerint épített szép használati tárgyakkal önálló művészi világot."

4. ábra. Házbelső

"A paraszti művészetnek a virágzása még közel van, egyes tanúi még köztünk élnek, kivételesen megtalálhatók élő maradványai is. Más felől a közelmúlt gyors, mély változásai már távol vitték, történeti távlatba állították azt a paraszti világot, mely ennek a művészetnek kerete és éltetője volt."

5. ábra. Leány szőlős kosárral

"Ez a paraszti művészet számunkra, magyarok számára igen jelentős. A magyaroknak a múlt század közepén még csaknem háromnegyede földműves volt, egy emberöltővel ezelőtt is körülbelül a fele. A modern magyar társadalomgyökerei nem kis mértékben az egykori parasztságba nyúlnak vissza. Modern nemzeti kultúránkat, az irodalmat, zenét, művészetet közvetlen és közvetett kapcsolatok szövedéke fűzi a népi kultúra örökségéhez. Amikor identitásunkat, jellemünket, történelmi személyazonosságunkat keressük, újra és újra vissza kell nyúlnunk a falusi világhoz."

"Ennek a paraszti művészetnek a feltárása azonban, úgy véljük, nem pusztán belső magyar ügy. Korunk képe a művészetről egyre szélesedik. Helyet kapnak benne őstörténeti korok és távoli világrészek alkotásai egyaránt. Mintha a közös emberi művészi örökség valóban kezdene közös tulajdona lenni az emberiségnek és növekvő érzékenységünk távoli idők és tájak művészi hagyatékából is egyre inkább ki tudna hallani a hozzánk is szóló üzeneteket. Az európai paraszti művészetek, köztük a magyar népművészet feltárása is rész a táguló művészi világ föltérképezésének. Ezek a parasztemberek olyan formákat, színösszhangokat, kifejezéseket teremtettek meg, amelyeket senki sem alkotott meg másutt, és egy sajátos emberi életformáról adtak művészi tanúbizonyságot. Alkotásaik nélkül a művészet spektrumából egy sáv hiányozna."

6. ábra. Menyecske hátikosárral

Ezeket a gondolatokat Hofer Tamás és Fél Edit a magyar népművészet jeles kutatói írták le 1975-ben megjelent "Magyar népművészet" című könyvük előszavában. A könyv reprezentatívan széleskörűen mutatja be gyűjtéseiket.

A fenti gondolatok elvezetnek bennünket ahhoz a felismeréshez, hogy az a hatalmas örökség, amit magyar népművészetnek nevezünk, egy nép mindennapjainak a kultúrája, életformája volt és napjainkig is így maradt. Nem öncélú készíttetésektől, cicomázó díszítésekről szólt, hanem a törvényszerűségek, a formák és díszítmények, a kitalált és alkalmazott technikák mind-mind alá voltak rendelve a használatnak. Természetesen ez nem jelentett szegényes megjelenítést, azt viszont igen, hogy minden tárgy hordozta a maga jelrendszerét, megjelenésében, kivitelezésében mértéktartásában, vagy éppen formai és díszítési gazdagságán.

7. ábra. Vándor kereskedő háti kosarakkal

A paraszti gondolkodást alapvetően a leleményesség, a kitartás, a mértéktartó jó ízlés jellemezte ez érzékelhető öltözködésben, viselkedésben, szokásokban, táncban, zenében, illetve azokban az alkotási formákban, melyben alkotott, akár építészet, szövés, fonás, hímzés, bőrművesség, fazekasság, faművesség, fémművesség, kosárfonás, gyékény, szalma, csuhé feldolgozás keretében.

KOSÁRFONÁS

A kosárfonást minden paraszti család művelte akár szegényebb vagy módosabb sorsú volt. A kosárfélékre nagy szükség volt: nélküle sem a gazdálkodást, sem a gazdaságot nem lehetett ellátni. A kosárkötés téli kiegészítő foglalkozás volt, ekkor volt rá idő, mivel a mezei munkák elfogytak és a hozzávaló alapanyagot is a csak a tél beálltával az első fagyok után lehetett gyűjteni. Erdei növények, pl. mogyoró, iszalag, kőris, nyár, vadakác, juhar, szederinda vesszeiből is lehetett kosarat fonni, de a legmegfelelőbb mégis a fűz vessző.

8. ábra. Útra készen

A fűz a vizek lecsapolása előtt nagyon sok helyen vadon termett és nagy mennyiségben fordult elő. A tél elején megszedett vessző kitartott tavaszig, megőrizte a rugalmasságát. A paraszti kosármunkákhoz a vesszőt hántolatlanul, héjával használták fel. Ennek több oka is volt: a vessző hántolása nagyobb felkészülést igényel és a héjas vessző nagyon jó időt álló, mert a héj anyagának összetétele nem engedi át a vizet. A héjas vesszőből készített tárgyak nagyon esztétikusak, rusztikusak. Mikor elfogott a vessző, többnyire kitavaszkodott és kezdődtek a tavaszi munkák.

Vesszőből készítettek kerek és ovális formára fenekes szegett kosarat, mustszűrőt, tyúkültetőt, biciklis kosarat, párszáritót, aszalót, szénhordó kast, sajtszáritót, tyúkültetőt, csíkmerő kosarat, halszáritót és haltartó kosarat, kétfüles szakajtót, gazdasági kosarakat, tojásos kalaburt (babot és aszalt gyümölcsöt is tartottak benne) és egyéb karkosarat.

9. ábra. Kalabur

A vesszőt a kosárfonáson kívül sok mindenre felhasználták még.

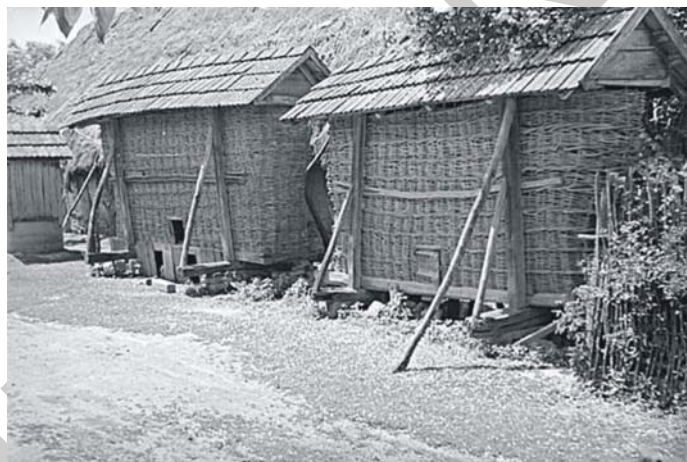
Készítettek gúzst, vesszőgúzsra forgott a kapu, de a gúzst használták a vesszősöprű leszorításához is. A gúzst a valamikori rendfenntartás is használta: innen a mondásunk, hogy "gúzsba kötötték a kezét".

Készítettek az anyag csavarhatóságát kihasználva kötelet is, pl. erre akasztották a füstölni való húst.

Sodrással készült a kasornya, a jégmertyű, a hótalp és az ökörszájkosár is.

Földbevert karóra készült a sövénykerítés, kiskapu, nagykapu, védősövény a kútgémköré, épületek, tyúk ól, ágy, hófogó, halfogás céljára rekeszték, továbbá a sekély vizekben halfogásra használt tapogató.

Fakertes formára készültek az épületek: az életes házak, pajta, ház oromzat, szilvaaszaló, szánkó, talpas gabonatóroló hombárok, vesszőből font méhkas, tyúkültető, gyümölcszárító bölcső, kanalas kosár.

10. ábra. Vesszőből font kukoricagóré

Kaskötő széken készült a kocsikas, a dikó, a vesszőhombár és a tyúkülő.

A csúcsosan szétágazó formájú hajlékony erős faágakra készültek a csúcsos formák, mint pl. a méhkaptár, a verse vagy varsa és a vessző haltartó.

11. ábra. Készül a varsa

12. ábra. Ma is készül még varsa

13. ábra. Haltartó 2009-ben

A legrégebbi és talán a legszebb kosárféleség a kávas vagy bordás kosár. E kosár különböző méretekben kerek vagy ovális formában is készíthető. A váza vastagabb fűzbotból, mogyoróvesszőből, akácból vagy vadrózsaágból hajlított káva, amihez a bordák kapcsolódnak. A kávas kosár fonása elég sajátos.

14. ábra. Kávas kosár

Ha nagyon figyelmesen tanulmányoztuk az eddig leírtakat kibontakozik előttünk a kosárfonó szakma, a mesterség kezdete.

Mire is volt szükség?

- Az igényre, hogy a használathoz létrehozzon egy tárgyat, amire szüksége van.
- 1-2 saját maga által készített szerszámra.
- A természetben megtalált alapanyagra.
- A paraszti leleményességre.
- Szorgalomra.

Nagyon sokáig ez a kultúra ezekből a szempontokból épült. Az óriási tárgykultúra nyomán jött létre a mesterség, mely elsősorban hazai, de nyugati és keleti forrásokra is támaszkodott.

Az értékesítés vásárokon vagy megrendelésre történt.

Az 1700-as években már kosárfonó mesterek dogoztak saját műhelyben, többnyire segédekkel.

Az 1800-as években szövetkezők jönnek létre és fontos szerepet kap az alapanyag termesztése is.

15. ábra. Fűztelep

Az 1900-as évek második felében az alapanyag termesztés országos irányítást kap, ami 1990-ben sajnálatos módon megszűnik, mely visszavetette a biztonságos anyagellátást.

Azok a területek, ahol a vessző mindig is megtermett, sok jeles kosárfonóval büszkélkedhetnek. Így pl. Békés, Tiszaalpár, Tiszafüred, Dráva-mente, Őrség, Rába, Szigetköz és Fertő tó vidéke.

Az itt élő alkotók bátran és nagyon jó ízléssel nyúltak vissza a kosárfonás alapjához, a paraszti kosármunkákhoz és időről-időre minden kor embere számára megújították a mesterséget. Így a kosárfonás és fonott-bútor készítés a szakmáját szerető igényes mesterek segítségével, akik megértik és megértetik tárgyaikon keresztül a régmúlt üzenetét, időről-időre reneszánszát éli. Környezetkultúránk fontos része a természetes alapanyagokból készített tárgyak fennmaradása, így a vesszőmunkáké is. Nagyon fontos a mesterség szempontjából az alapanyag. Magyarország ökológiai viszonyai alkalmasak a minőségi fűz termesztésére, mivel a tárgyi kultúrával szorosan párba áll az anyagi kultúra. Erre is nagy figyelmet kell fordítani.

A hagyomány tisztelete és elfogadása az alkotóknak lehetőséget ad arra, hogy az elődök munkálkodását felhasználva szóljanak a most élő emberekhez, akik a termékeiket szívesen és örömmel elfogadják.

16. ábra. Harangláb

17. ábra. Tarisznya kosár

18. ábra. Tarisznya kosár variáció

19. ábra. Húzott kosár fehérre hántolt vesszőből

20. ábra. Tároló edény I.

21. ábra. Tároló edény II.

A GYÉKÉNYFELDOLGOZÓ MESTERSÉG

A gyékény korhadó tőzeges mocsarakban, rétek vizes szélén, halastavakban, állóvizekben mindenhol megtelepszik, ahol az év nagyobb felében víz van. Gyékény az egész magyar nyelvterületen fellelhető, kivéve a hegyes vidékeket. A felhasználása, nagyobb központok kialakulása főként az Alföldre, a Kisalföldre, a Dunántúl, valamint Erdély kisebb területre korlátozódik. A legszebb és legművesebb kosarak a Szentés környéki tanyavilágban készültek. A Nagykunságban Karcagon és környékén készültek pl. azok a dohánytartó kobuzok, melyek nagyon műves, sok-sok sodrásból alakított dísszel vannak ellátva. Tiszavalk és Cigánd híres gyékénykosarairól. Erdélyben Mezőfelén, és a Besztece–Naszód megyei Tacs híres régi és mai gyékénymunkáiról. A gyékényszövés a Csongrád megyei Tápén maradt fenn napjainkig, de híres gyékényszövő központ volt a Fertő vidéki Sarród is. Bősárkány pedig a ráhára font szatyrokról, kosárákról, alátétekről volt híres.

22. ábra. Győri páros szatyor

23. ábra. Selyemszatyor

Az ügyes kezű, szépen kivitelezett munkát előállító parasztemberek munkáikat vásárokon értékesítették vagy megrendelésre készítették. A gyékénykosarakért való fizetség gyakran szemes termék volt, vagyis a készítő a kosárért annyi gabonát kapott, amennyi abba belefért.

A gyékény felhasználása is igen széleskörű és nagyon régi időre nyúlik vissza a vele való munkálkodás. Szakszavai ó török eredetűek és nem az oszmán török időből vettük át. Ez azt is bizonyítja, hogy a török időben szövött gyékényszatyrokkal fizettek hadisarcot a törököknek. A mesterség ágait elemezve a szakajtókötés Euráziában csak nálunk található meg, a gyékény szövése azonban már szélesebb körben elterjedt és megtalálható a Balkánon és Kis-Ázsiában is.

A gyékény egyes részeit felhasználták:

- házépítéshez
- tűzgyújtáshoz
- rögtönzött hámok készítésénél
- szakajtókötésre és egyéb kosarak kötésénél
- gyékényszövésnél
- ínséges időkben táplálékként (gyökerét).

A gyékénymunkák esetében is egy hatalmas tárgykultúrával találkozunk. A megkelt tésztából a szakajtóba illetve szakajtókba (ahol kenyeret sütöttek őt is volt belőle) egy kenyérnyit szakajtottak bele, a maradékot a lepényes (kicsi szakajtó) tettek és kicsi kenyér vagy lepény sült belőle. A megsült kenyérnek készült a kenyereskosár, amit szintén nagyon díszesre, tekintélyes méretűre készítettek, hiszen abban volt – ahogy régen mondták – az élet.

24. ábra. Szakajtó kosarak

A SZALMAFONÓ MESTERSÉG

*" Munkám után virító lett a föld,
Isten s embernek benne kedve tölt.
Szép a vetés, dús volt az aratás,
Sok gond után kedves vigasztalás."
(Vörösmarty Mihály)*

A gabonához fűződő hagyományainkat a honfoglalás előtti, honfoglalás kori és a kereszténység felvételével követő időkben kialakult szokások hatásai alakították.

Az évről-évre visszatérő egyházi és világi szokások lehetővé tették az áldás ismételt megkérését a jó termés, a gyarapodás, az egészség, a siker elérése érdekében maguk és közösségük számára.

25. ábra. Tároló edény

A gabona mindig az életet jelentette az ember számára. Szára, a szalma a gabona mellékterméke minden paraszti gazdálkodó háztartásban rendelkezésre állt. A feldolgozása nem igényel különösebb szaktudást. A téli időszakban, amikor a föld pihent, a gazdák maguk készítették a háztartást a gazdálkodást ellátó kosaraikat, s ha felesleges mennyiséget termeltek vásárokon értékesítették vagy megrendelésre készítették, esetleg cserélték.

Készítettek:

- spiráltechnikával szakajtókat és kosarakat, ahol a körkörösén vezetett szalmahurkát vesszőhasítékkal (szijáccsal) varrták egymáshoz, így épültek a sorok
- különböző fonatokat készítettek szalmakalap, szatyor, szőnyeg, falvédő, lábtörlő, papucs női táskák készítéséhez
- az aratás megünneplésének méltó befejezéséhez aratókoszorút és az ehhez való apró díszeket. Különböző fonadékokat, búzakörtét, esőcsigát, kunkorgót, kalászboronát. A kalászzokkal, fonatokkal, díszekkel felékesített koszorút a templomba vitték, ahol áldást kaptak, majd az aratóünnepet ékesítette a gyönyörű koszorú, mely az aratásban részt vett összes asszony és leány keze munkáját őrizte.

26. ábra. Aratókoszorú

Az aratás végeztével a leányok kedvesüknek búza bokrétát készítettek, mely a szerelem lehetséges jegyeit magán hordozta: két szálból fonták, piros pántlikával és zöld gyönggyel (kaláriszal) díszítették.

Ha megnézzük a múzeumok, gyűjtemények, vásárok, szalmatárgyait nagyon gazdag, szép, formában és feldolgozásában ősi jeleket hordozó tárgyakat találunk.

A KUKORICACSUHÉ FELDOLGOZÁSA

A kukorica termesztése a 17. században terjedt el Európában, így Magyarországon is elsősorban állatok etetése miatt termesztették, de emberi táplálkozásra is alkalmas. A megtermelt kukoricát hajasan törték, hazaszállították és a termést borító fellevétől (csőhéj) kalákában (feladatra szerveződött közös munka, mely a kaláka tagjainak visszajár) fosztották.

27. ábra. Kukoricacsuhé

A kukoricacsöveket góréban (deszkából, lécekből készített, esetleg fonott tároló) eltárolták.

Ha emberi étkezésre használták, darává vagy lisztté őrölték. Napjainkig fennmaradt étel a puliszka, amely laktató, tápláló ételféleség. Ha erdélyi falvakban járunk és a reggel is ott ér bennünket, a reggeli asztalnak elkerülhetetlen étele a finom túrós vagy tejes puliszka. A másik ilyen étel a prósza.

A fosztás után a csuhét válogatták, a felső vagy hibás leveleket leszedték. Ez jó volt takarmánynak. A hibátlan leveleket ponyván megszárították, szellősen zsákba rakták és télen feldolgozták.

A kukoricacsuhét a munkához beáztatták, nedvesen tartották, keskeny csíkokra hasították. Mivel a csuhé, mint anyag, nem önhordozó, kaptafát készítettek. A kigondolt formának megfelelően a kaptafát fából férfiak készítették, majd a kész kaptafát részszegekkel megfelelő távolságban kiverték. A csuhé csíkokat függőleges és vízszintes szálvezetéssel munkaközben folyamatos pödréssel és az elfogyott szál pótlásával beszótták. Ezeket a tárgyakat a függőleges szálak átemelésével mintázták.

28. ábra. Kaptafán készült papucs

29. ábra. Síkban készített edény alá való

A csuhéval való munkálkodás kezdetben az önellátást biztosította. Mivel az alapanyag minden parasztháznál rendelkezésre állt, így a legelterjedtebb házimunka volt és sok családnak biztosított megélhetést.

A csuhéból nagyon sokféle a háztartásban használható tárgy készült, valamint a lakásbelső alakításánál használható szőnyeg, falvédő, lábtörő. Készült belőle még szatyor, táska, és papucs is.

30. ábra. Csuhé lábtörő

A csuhé finom, szép színe, a leheletnyi változások a levélen belül nagyon szép felületet biztosított a készítőnek. Nagyon jó ízléssel, tudással válogatták ki az adott tárgyhoz a megfelelő anyagot.

31. ábra. Fakanáltartó

A csuhé munkákat vásárokon megrendelésre értékesítették, és megállapodás szerint cserélték terményre.

A leírt alapanyagok felhasználását, a kialakult mesterségeket egy közös szál vezeti: a népi gondolkodás, leleményesség, ahogy mondai szokták, a "józan paraszti ész" az, ami a készítő és a felhasználó igényességre neveli.

ÖSSZEFOGLALÁS

Amikor történelmileg azokat az időket éltük, hogy az emberek beleszülettek a hagyományba és ezáltal mindenkinek születésétől fogva meghatározott volt társadalmi helye és helyzete, ez élete végéig változhatott, de csak nagyon keveset.

Napjaink fontos része, hogy ismerjük, tudjuk a hagyomány értékeit, úgy a viselkedés, a zene, a tánc (ld. táncház-mozgalom példája) és a tárgyalakotás területén. Elengedhetetlenül szükséges, hogy együtt kezeljük az ökológiai és a használati értéket.

A hagyomány értékeivel előadóművészek (zenészek, énekesek, mesemondók), népi iparművészek, tárgyalakotók, elhivatott óvodai és iskolai pedagógusok, múzeumpedagógusok közvetítenek és teremtenek kapcsolatot múlt-jelen-jövő között.

E gondolatokat tükrözik évről-évre megrendezésre kerülő kiemelt rendezvények, mint pl. táncház-találkozó, Mesterségek Ünnepe, Hortobágyi Hídi Vásár és a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum által rendezett jeles napi vásárok.

Éppen ezért az esetfelvetésben megjelent munkahelyzetre a hagyományok értékeinek tanulmányozása, értékteremtő módon való feldolgozása, személyes részvételen alapuló mesterség bemutatók, beszélgetések lehetőségének megtalálásával adhatunk választ. Ezek a fórumok az alkotóknak is lehetőséget adnak arra, hogy felmérjék az érdeklődők igényeit.

A nemzeti hovatartozás, a múlt iránti tisztelet és kulturális örökségeink iránti elkötelezettség lehet kulcsa, hogy a jövő nemzedék is részesedjen őseink által megteremtett és hosszú időn át csiszolt javakon.

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

1. feladat

Budapesti kirándulása során látogasson el a Néprajzi Múzeumba és keressen olyan kiállítást, ahol ma élő mesterek mutatkoznak be. Soroljon fel néhány alkotót napjaink elismert népi iparművészei közül!

2. feladat

Nézzen utána! Mi a kópica és mire használták? Milyen elnevezései léteznek még tájanként?

3. feladat

Gondolja újra a kópica felhasználási lehetőségeit! Milyen használati értéke lehet ma ennek a hagyományos tárgynak?

MEGOLDÁSOK

1. feladat

- Kuklics József – ifj. Kuklics József, Tószeg
- Pados Zoltán, Bejczygyertyános
- Szatmári Ferenc – Szatmári Ferencné, népi iparművészek, Derecske
- Gelencsér Mária, Törökszentmiklós
- Forgács Sándor, Csabrendek
- Bene Ágostonné, Kiskunfélegyháza
- Jenei Károlyné, népi iparművész, Hajdúszoboszló
- Katona Vilmosné, népi iparművész, Tokod
- Bárány Mara, Budapest
- Némethné Kozma Ilona, népi iparművész, Ócsa

2. feladat

- A kópica tojástartó. Formájánál, záródásánál fogva alkalmas volt arra, hogy a tojás egy esetleges felborulásnál ne dőljön ki, hanem benne guruljon. Így kisebb volt az esély arra, hogy az egész szállítmány eltörik.
- Elnevezései még: kupujka, kalabur, zsombor, zsompor.

3. feladat

A mai használatban olyan termékek tárolására alkalmas a kópica, amelyeknél fontos, hogy a levegő átjárja a tároló edényt.

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Mi a hagyomány?

2. feladat

Mi a népművészet?

3. feladat

Kik foglalkoztak kosárfonással?

4. feladat

Mire használták fel a fűzvesszőt és a különböző fonásra alkalmas növényeket?

5. feladat

Mi a gyékény termőterülete? Nevezze meg a gyékényfeldolgozó központokat!

6. feladat

Mióta léteznek gabonához fűződő hagyományok és szokások? Soroljon fel néhányat!

7. feladat

A csuhé melyik növény fellevele? Mióta termesztik Magyarországon ezt a növényt? Mi a kaláka?

8. feladat

Kik közvetítik napjainkban a hagyományos népi kultúrát?

MEGOLDÁSOK

1. feladat

A hagyomány az a ránk maradt, hatalmas tudás, amit eleink időről időre felhalmoztak. A tapasztaltok sokasodtak, a kulturális javak apáról-fiúra szálltak – így öröklődtek. Az emberek beleszülettek a hagyományba, mindenki tudta és tette a dolgát. A hagyomány és azok az értékek, melyeket a népi kultúra képviseli napjaink, mai életünk elengedhetetlenül fontos része.

2. feladat

Az a hatalmas örökség, amit ma magyar népművészetnek nevezünk, egy nép mindennapjainak a kultúrája, életformája. Nem öncélú készíttetésekéről, cícomázó díszítésekről szólt, hanem a törvényszerűségek, a formák és díszítmények, és az alkalmazott technikák rendeltetésszerű használatáról. Természetesen ez nem jelent szegényes megjelenítést, azt viszont igen, hogy minden tárgy hordozza a maga jelrendszerét, megjelenésében, kivitelezésében mértéktartásban, vagy éppen formai és díszítési gazdagságán.

3. feladat

A kosárfonást minden paraszti család művelte, akár szegényebb vagy módosabb sorsú volt. A kosárfélékre nagy szükség volt: nélküle sem a gazdálkodást, sem a gazdaságot nem lehetett ellátni. A kosárkötés téli kiegészítő foglalkozás volt, ekkor volt rá idő, mivel a mezei munkák elfogytak és a hozzávaló alapanyagot is a tél beálltával az első fagyok után lehetett gyűjteni. Erdei növények, pl. mogoró, iszalag, kőris, nyár, vadakác, juhar, szederinda vesszeiből is lehetett kosarat fonni, de a legmegfelelőbb mégis a fűzvessző.

4. feladat

Készítettek gúzst, vesszőgúzson forgott a kapu, de a gúzst használták a vesszősöprű leszorításához is. Készítettek az anyag csavarhatóságát kihasználva kötelet is, pl. erre akasztották a füstölteni való húst. Sodrással készült a kasornya, a jégmertyű, a hótalp és az ökörszájkosár is. Földbevert karóra készült a sövénykerítés, kiskapu, nagykapu, védősövény a kútgémköré, épületek, tyúk ól, ágy, hófogó, halfogás céljára rekeszték, továbbá a sekély vizekben halfogásra használt tapogató. Fakertes formára készültek az épületek: az életes házak, pajta, ház oromzat, szilvaaszaló, szánkó, talpas gabonátároló hombárok, vesszőből font méhkas, tyúkültető, gyümölcsszáritó bölcső, kanalas kosár.

5. feladat

A gyékény korhadó tőzeges mocsarakban, rétek vizes szélén, halastavakban, állóvizekben mindenhol megtelepszik, ahol az év nagyobb felében víz van. Gyékény az egész magyar nyelvterületen fellelhető, kivéve a hegyes vidékeket. A felhasználása, nagyobb központok kialakulása főként az Alföldre, a Kisalföldre, a Dunántúl, valamint Erdély kisebb területire korlátozódik. A legszebb és legmívesebb kosarak a Szentés környéki tanyavilágban készültek.

6. feladat

A gabonához fűződő hagyományainkat a honfoglalás előtti, honfoglalás kori és a kereszténység felvételével követőidőkben kialakult szokások hatásai alakították.

Az évről-évre visszatérő egyházi és világi szokások lehetővé tették az áldás ismételt megkérését a jó termés, a gyarapodás, az egészség, a siker elérése érdekében maguk és közösségük számára.

7. feladat

A kukorica termesztése a 17. században terjedt el Európában, így Magyarországon is elsősorban állatok etetése miatt termesztették, de emberi táplálkozásra is alkalmas. A megtermelt kukoricát hajasan törték, hazaszállították és a termést borító fellevétől (csőhéj) kalákában (feladatra szerveződött közös munka, mely a kaláka tagjainak visszajár) fosztották.

8. feladat

A hagyomány értékeivel előadóművészek (zenészek, énekesek, mesemondók), népi iparművészek, tárgyalakotók, elhivatott óvodai és iskolai pedagógusok, múzeumpedagógusok közvetítenek és teremtenek kapcsolatot múlt-jelen-jövő között.

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balassa–Ortutay: Magyar néprajz, Budapest, 1982.
- Balázs Amarilla: Szimbólumok használata a népművészetben, é.n.
- Bárány Mara: Csuhémmunkák. Budapest, 2009.
- Barsi Ernő: Néprajz az általános iskola kezdő szakaszában. Győr, é.n.
- Bellon Tibor – Fügedi Márta – Szilágyi Miklós: Tárgyalkotó népművészet (Planétás, 1998)
- Bellon Tibor – Szabó László: Szolnok megye népművészete. Budapest, 1982.
- Bogdán István: Mestere volt egykor. Budapest, 1984.
- Bogdán István: Régi magyar mesterségek, Budapest, 1973.
- Csalog Zsolt: Magyar nép fonástechnikák típusai. In: Néprajzi Értesítő. Budapest, 1962.
- F. Tóth Mária – Székely Éva: Kosárfonás. Budapest, 2002.
- Hofer Tamás – Fél Edit: Magyar népművészet. Budapest, 1975.
- Hoppál Mihály–Jankovics Marcell – Nagy András – Szemadám György: Jelképtár, Helikon kiadó 2010
- Jankovics Marcell: Jelkép kalendárium. Csokonai kiadó, 1997.
- Kósa László – Szemerényi Ágnes: Apáról fiúra. Budapest, 1973.
- László Gyula: A honfoglaló magyar nép élete. Budapest, 1988.
- Lükő Gábor: A magyar lélek formái (reprint kiadás, 1987) Exodua, Bp. 1942
- Molnár V. József: Vázlat a természetes modellezéshez. Gödöllő, 1986.
- Nagy Mari – Vidák István: A kosárkötés magyar hagyományai. Budapest, 2003.
- Nagy Mari – Vidák István: Kaskötés. Budapest, 1978.
- Nyeste Gábor: Kosárfonó szakmai ismeretek I–II. Budapest, 1974.
- Papp Gábor: Csodakút. Pontifex kiadó, 1994.

Selmeczi Kovács Attila: Elfeledett magyar mesterségek és népélet. Budapest, 2009.

Sz. I. Rudenko: Szibéria jégbefagyott sírhalmi. In Nemezművészet

Tarján Gábor: Fölnevelő hagyomány. Pécs, 1995.

Tüskés Tünde – Sülye Károlyné Boros Klára: Szalmaország. Törökszentmiklós, 2000.

AJÁNLOTT IRODALOM

Balassa-Ortutay: Magyar néprajz, Budapest, 1982.

Balázs Amarilla: Szimbólumok használata a népművészetben, é.n.

Bárány Mara: Csuhémunkák. Budapest, 2009.

Barsi Ernő: Néprajz az általános iskola kezdő szakaszában. Győr, é.n.

Bellon Tibor – Fügedi Márta – Szilágyi Miklós: Tárgyalkotó népművészet (Planétás, 1998)

Bellon Tibor – Szabó László: Szolnok megye népművészete. Budapest, 1982.

Bogdán István: Mestere volt egykor. Budapest, 1984.

Bogdán István: Régi magyar mesterségek, Budapest, 1973.

Csalog Zsolt: Magyar nép fonástechnikák típusai. In: Néprajzi Értesítő. Budapest, 1962.

F. Tóth Mária – Székely Éva: Kosárfonás. Budapest, 2002.

Hofer Tamás – Fél Edit: Magyar népművészet. Budapest, 1975.

Hoppál Mihály-Jankovics Marcell – Nagy András – Szemadám György: Jelképtár, Helikon kiadó 2010

Jankovics Marcell: Jelkép kalendárium. Csokonai kiadó, 1997.

Kósa László – Szemerényi Ágnes: Apáról fiúra. Budapest, 1973.

László Gyula: A honfoglaló magyar nép élete. Budapest, 1988.

Lükő Gábor: A magyar lélek formái (reprint kiadás, 1987) Exodua, Bp. 1942

Molnár V. József: Vázlat a természetes modellezéshez. Gödöllő, 1986.

Nagy Mari – Vidák István: A kosárkötés magyar hagyományai. Budapest, 2003.

Nagy Mari – Vidák István: Kaskötés. Budapest, 1978.

Nyeste Gábor: Kosárfonó szakmai ismeretek I–II. Budapest, 1974.

Papp Gábor: Csodakút. Pontifex kiadó, 1994.

Selmeczi Kovács Attila: Elfeledett magyar mesterségek és népelet. Budapest, 2009.

Sz. I. Rudenko: Szibéria jégbefagyott sírhalmi. In Nemezművészet

Tarján Gábor: Fölnevelő hagyomány. Pécs, 1995.

Tüskés Tünde – Sülye Károlyné Boros Klára: Szalmaország. Törökszentmiklós, 2000.

A(z) 1004–06 modul 033–as szakmai tankönyvi tartalomeleme
felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
31 215 02 0010 31 01	Csipkekészítő
31 215 02 0010 31 02	Fajátékkészítő
31 215 02 0010 31 03	Faműves
31 215 02 0010 31 04	Fazekas
31 215 02 0010 31 05	Gyékény-, szalma- és csuhéjtárgykészítő
31 215 02 0010 31 06	Kézi és gépi hímző
31 215 02 0010 31 07	Kosárfonó és fonottbútor-készítő
31 215 02 0010 31 08	Szőnyegszövő
31 215 02 0010 31 09	Takács
31 215 02 0100 21 01	Kosárfonó

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
21 óra

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1–2008–0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210–1065, Fax: (1) 210–1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató